

Finansdepartementet
Finansminister Trygve Slagsvold Vedum
Postboks 8008 Dep
0030 OSLO

Vår saksbehandler
Harald Velsand
+47 48 02 38 76

Vår dato
18.02.2022
Deres dato

Vår referanse
22/00158-1
Deres referanse

Innspill til statsbudsjettet 2023

Norges Bondelag er godt fornøyd med at Hurdalsplattformen har høye ambisjoner på landbruksområdet. Økt sjølforsyning blir viktig for å sikre norsk matvareberedskap. Plattformen og flertallsvedtaket i Stortinget i høst om en forpliktende opptrappingsplan for å tette inntektsgapet bærer bud om en snuoperasjon i norsk jordbruk. Styrket importvern, støtte til klimatiltak og økte investeringsvirkemidler blir avgjørende elementer for å kunne nå målet om tetting av inntektsgap. Også satsinger på andre områder av stor betydning for distriktspolitikken og muligheter for næringsvirksomhet i hele landet er viktig for å sikre rekruttering og ei attraktiv landbruksnæring. Norges Bondelag legger dette til grunn for våre innspill knyttet til neste års statsbudsjett.

I dette innspillet tar vi opp tre forhold:

1. Styrket importvern
2. Midler til klimatiltak – Bionova
3. Økte rammer for investeringspakke utenfor jordbruksavtalen

1. Styrket importvern

I Hurdalsplattformen slår regjeringa fast at de vil «*Sikre importvernet for norsk jordbruk, blant anna gjennom val mellom prosent- og kronetoll, og sørge for at importvernet ikkje blir svekka, når ein inngår nye handelsavtaler*».

Å styrke importvernet er viktig for å nå målet om å tette inntektsgapet mellom bonden og andre grupper. Det vil bety at bonden kan ta ut økt inntekt også gjennom markedet. I dag er om lag 70 prosent av inntektene markedsinntekter. Importvernet handler om å sikre langsiktighet og forutsigbarhet i matproduksjonen, i tillegg til mer kortsiktige konkurranseforhold.

Norge har svært gode forutsetninger for å produsere sunn, trygg, god og bærekraftig mat til den norske befolkningen. Landbruket er den største landbaserte industrien i Norge og den eneste sammenhengende norskeide verdikjeden. Rundt 80 000 arbeidsplasser spredt over hele landet er knyttet direkte til landbasert matproduksjon, med en omsetning på rundt 160 mrd kr. Gjennom kriser de siste årene har vi sett at åpne internasjonale markeder raskt kan bli mer lukket, med restriksjoner på flyten av varer og arbeidskraft. Det er et samfunnsansvar å opprettholde

Bondelagets Servicekontor AS

Norges Bondelag

Postadresse: Postboks 9354 Grønland, 0135 OSLO, Tlf: 22 05 45 00
Besøksadresse: Landbrukets Hus, Hollendergata 5, 0190 OSLO
Bankkonto: 8101.05. 91392, **Org.nr.:** 985063001 MVA
bondelaget@bondelaget.no, www.bondelaget.no

Bankkonto: 8101.05.12891
Org.nr: 939678670

produksjon og bruk av våre egne jordressurser til produksjon av mat og fôr. For å beholde denne produksjonen i Norge, med høye standarder og krav til miljø og dyrevelferd, men også høye kostnader, krevende klima og topografi er vi helt avhengige av et solid importvern. Det er også en forutsetning for en spredt produksjon og en variert bruksstruktur.

Det norske importvernet har blitt svekket over tid ved inngåelse av nye handelsavtaler og endringer i eksisterende avtaler. Siden år 2000 har importen økt fra 17 milliarder kroner til nærmere 90 milliarder kroner. Bare i 2021 økte importen med 7 milliarder kroner.

Fra kronetoll til prosenttoll

Gjennom WTO-avtalen fra 1994 har Norge rett til å veksle mellom krone- og prosenttoll alt etter hva som gir best beskyttelse. Norge har i stor grad brukt kronetoll. Tollsatsene er ikke blitt oppjustert i forhold til inflasjon eller økt differanse mellom norske og utenlandske produkter. Tollvernet er derfor gradvis blitt svekket. Ved å innføre prosenttoll kan importvernet styrkes uten at man bryter WTO-avtalen.

Norges Bondelag ber regjeringen så raskt som mulig utnytte handlingsrommet i WTO-avtalen for å styrke importvernet og norsk matproduksjon gjennom å flytte produkter fra kronetoll til prosenttoll.

Nærmere om ulike produktområder

Overgang til prosenttoll ble gjort for enkelte produkter i 2012. Noen produkter er bundet opp i kronetoll f.eks gjennom avtaler med EU. Ikke alle produkter kommer bedre ut med prosenttoll. I det følgende gjør vi en innledende vurdering av hvordan vi vurderer mulighetene og effektene av en overgang til prosenttoll.

Melk/meieri

Melk har høyest førstehandsomsetning på ca 9,0 mrd. kroner. For fløte og flytende melk har en lagt om importvernet til prosenttoll. Det samme gjelder faste oster, med unntak av 14 oster, samt nå 4 oster med opprinnelse fra Storbritannia. Hovedtyngden av den norske melkeproduksjonen går til å produsere modne oster som Norvegia og Jarlsberg, deretter følger drikkemelk. Over 80 % av melkevolumet ligger her. Dette volumet er i all hovedsak omfattet av prosenttoll. Endringen til prosenttoll har hatt klare positive effekter på enkeltprodukter, men på tross av dette øker importen kraftig, bare på ost økte importen første halvår 2021 med 16 % - importen utgjør nå 135 mill. liter.

Fra Bondelaget er særlig ost høyt prioritert. Vi vurderer det slik at framfor å løfte enkeltvarenummer bør man prioritere å gå over til prosenttoll på hele tollposisjon 0406 (unntatt spesialostene på tollinje 04 06 9092).

Storfe

Storfekjøttproduksjonen har en førstehandsverdi på om lag 4,7 mrd. kroner. Økonomien i spesialisert storfekjøttproduksjon har vært svak over tid, på tross av underdekning i det norske markedet. Også for melkeproduksjonen er økonomien i storfekjøttproduksjon kritisk for den totale lønnsomheten.

Biffer og fileter fikk prosenttoll i 2013. Å bytte til prosenttoll også for hele, halve og kvart skrotter vil gi langt bedre handlingsrom for storfekjøtt. Ferske varer er viktigst i tillegg til hele og halve skrotter. Også utbeina stykker er et aktuelt produkt for overgang til prosenttoll. Prioriteten er generelt sett fersk vare.

For andre varelinjer som omfatter storfekjøtt, vurderte man i 2012 at kronetoll gir et handlingsrom, eller vil være å foretrekke for å ha større sikkerhet i forhold til prisvariasjoner og kvaliteter som kan importeres til lav pris. Denne vurderingen er nå endra på utbeina vare. Det illustrerer godt det generelle problemet med at kronetollen mister verdi over tid, når verdensmarkedsprisen utvikler seg ulikt norsk pris.

Storfekjøtt bør prioriteres høyest av alle tollinjer å få styrket, da det vil øke muligheten for å kunne løfte økonomien i storfekjøttproduksjonen også gjennom pris.

Svin

For svinekjøtt brukes i dag kun kronetoll, i tillegg importeres årlig innafor kvoter fra bla EU – både slakt, men ikke minst stykningsdeler som ribbe. Enkelte stykningsdeler har for tida ikke beskyttelse av kronetollen.

Svinemarkedet har store svingninger (svinesykler), bl.a fordi ledetid (tid fra påsett fram ferdig slakt) er kort sammenlignet med f.eks storfe. Det innebærer at produksjonen kan økes forholdsvis raskt, men med de store etterpørselsendringene som kom under pandemien blei det et midlertidig underskudd. Dette resulterte i import, med langt høyere risiko bla for salmonella og resistente bakterier (MRSA). Det er lite overføringer gjennom landbrukspolitikken til svineproduksjon, det er derfor spesielt viktig at denne delen av næringa må kunne øke markedsinntektene.

Fjørfe (kylling)

Kylling har et sterkt mentalt tollvern, særlig pga mattrygghet (salmonella osv). Varene trenger likevel fortsatt tollbeskyttelse, og på kylling er det fryst vare som utgjør den sterkeste konkurransen. Dette er rimeligere kjøtt, for fryste fileter (bryst) er beskyttelsen begrensa.

Egg

Egg er i samme situasjon som kylling med tanke på mattrygghet, og har en sterk norsk forbrukerpreferanse for ferske egg.

Når egg benyttes som innsatsvare til næringsmiddelindustrien, slår ikke denne preferansen inn. I konkurransen i forhold til import, og særlig på mer bearbeida varer, konkurreres norsk råvare ut som innsatsfaktorer. Dette, for eksempel eggeplommepulver, er en viktig avsetningskanal for egg som ikke blir solgt direkte til konsum (15% av eggene går til industri). Eggforbruket varierer gjennom året, og for å dekke etterspørselen til enhver tid må produksjonen ligge høyere og det trengs omsetningsmuligheter for all produksjon.

Småfe/sau-lam

Hele og halve skrotter har prosenttoll, og god beskyttelse. Produksjonen er nå i balanse, og sauebruka, som tjener dårligst i landbruket (jfr referansebruk), må øke inntektene. Denne produksjonen henter en betydelig del av inntekta gjennom overføringer, men trenger også rom for å kunne øke prisen og ta ut mer markedsinntekter der det er mulig. Ferske stykker med ben, som lammelår er fortsatt beskytta – men styrken i tollvernet er kraftig svekka.

Frukt og grønt

Bondelaget mener en overgang til prosenttoll innenfor frukt og grønt bør inkludere en vurdering av kronetollsatsen som minimumssats. Dette begrunnes med at det kan komme inn parti med svært billig vare og at kronetoll da gir bedre vern. I tillegg vil prosenttoll på noen av de videreforedla potetproduktene styrke tollvernet og den norske produksjonens markedsmuligheter.

2. Midler til klimatiltak - Bionova

I 2019 inngikk landbruket en klimaavtale med regjeringa der landbruksnæringa forpliktet seg til å kutte 5 mill. tonn CO₂-ekv innen 2030. For å følge opp denne avtalen utformet næringa i fellesskap Landbrukets klimaplan som beskriver hvordan forpliktelsene skal nås.

Utslippene i landbruksnæringa skjer på gårdsnivå. Derfor må tiltakene for å kutte utslipp og øke karbonlagringa også skje på hvert enkelt av de 39.000 gårdsbrukene, for alle produksjoner, i alle landsdeler og i tråd med landbrukets samfunnsoppdrag. Utslippskutt skal skje samtidig som vi styrker norsk matproduksjon og utnytter ressursene over hele landet.

Klimaavtalen sier at landbruket både skal kutte fossile og biologiske utslipp, samt bidra til opptak og lagring av karbon i jord. Fossile utslipp kan på sikt kuttet til nær null, mens det fortsatt vil være biologiske utslipp dersom det skal produseres mat i Norge. Det finnes i dag flere virkemidler for å kutte fossile utslipp i landbruket, spesielt gjennom Innovasjon Norge. Særlig vil vi peke på økte virkemidler til utbygging av lokal strømproduksjon, f.eks solceller gjennom Innovasjon Norge

og/eller ENOVA. Det er derimot for få virkemidler som stimulerer til tiltak som reduserer klimagassutslipp fra biologiske prosesser og styrker karbonopptaket i skog og jord. **Bionova må derfor bli et fond som sikrer at biologiske tiltak blir gjennomført på gårdsnivå.**

Noen klimatiltak i landbruket er lønnsomme i seg sjøl, fordi de gir bedre agronomi og mer effektiv utnyttelse av ressursene på gården, noe som igjen kan bidra til å bedre gårdens økonomi. Men samtidig er andre tiltak svært kostbare, eksempelvis biokull, tilsetningsstoffer i fôr og bruk av biodrivstoff. Den økonomiske situasjonen i landbruket er krevende, og bønder flest har derfor begrenset mulighet til å prioritere slike klimatiltak. Kutt i klimagassutslipp er et samfunnsansvar som landbruket vil bidra til, men bonden kan ikke gjøre det alene.

Bionova må bli det viktigste verktøyet for å finansiere Landbrukets klimaplan. Det må derfor sikres en utforming av virkemidler som tydelig har bonden som målgruppe og møter bondens behov i hverdagen. Noen forutsetninger for Bionova må være:

- Støtteordning som rettes mot å dekke bondens økte driftskostnader ved bruk av klimaløsninger
- Rettighetsbaserte ordninger som sikrer forutsigbarhet
- Enkel og effektiv saksbehandling
- Et styringssystem for å sikre at Bionovas midler prioriteres for å oppfylle landbrukets klimaplan.

Finansieringen av Bionova må være betydelig og må ikke gå på bekostning av inntektsmuligheter i næringa. Fondet må legges utenfor jordbruksavtalen. **Norges Bondelag ber om at det etableres et fond (Bionova) på 10 mrd. kr fram mot 2030 for å sikre finansiering av klimatiltak i næringa.**

Programmer under Bionova

En betydelig andel av beløpet som bevilges til Bionova bør være rettet mot programmer som sikrer at klimatiltak i landbruket gjennomføres på gårdsnivå. Norges Bondelag foreslår å etablere tre konkrete programområder som er tydelig koblet mot ulike deler av Bionovas formål:

Program 1: Klimasmart gårdsdrift

Programmet skal ha som formål å redusere klimagassutslipp og øke karbonopptaket i jordbruket gjennom realisering av Landbrukets klimaplan. Programmet "Klimasmart gårdsdrift" skal bidra til å gjennomføre klimatiltak på gårdsnivå som ikke er lønnsomme i seg sjøl, men bidrar til reduserte utslipp eller økt opptak av karbon i jord. Programmet bør særlig innrettes mot å utløse tiltak som i dag ikke har dedikerte virkemidler, herunder blant annet bruk av biokull, tilsetningsstoffer i fôr, klimavennlig avlsmateriale og biodrivstoff, inkludert biogass. Samtidig kan det være aktuelt å flytte klimavirkemidler i jordbruksavtalen som utelukkende har reduserte klimagassutslipp som formål til Bionova. Det dreier seg om støtte til klimarådgivning og støtte til bønder for levering og bruk av husdyrgjødsel til biogassproduksjon.

Program 2: Fra råvare til ressurs - satsing på norsk fôrråvare

Virkemidlene i Bionova bør supplere eksisterende virkemiddelapparat og ha særlig vekt på å få nye proteinkilder basert på norske råvarer ut på markedet. Hensikten er å øke andel norskprodusert fôr i jordbruk og havbruk. Bionovas verktøykasse bør målrettes mot å få markedsklare alternativer innen norskprodusert fôrråvare ut til sluttbruker gjennom å belønne økt bruk av norskprodusert fôrråvare. En mulig løsning er å utfordre bransjen til å sette en standard for økt norskandel i fôr som gradvis strammes inn over tid.

Program 3. Grønn landbruksteknologi - Norge som foregangsland

Ei målretta satsing på norsk, grønn landbruksteknologi vil kunne styrke konkurransekrafta til norsk mat og landbruk, bidra til reduserte klimagassutslipp og skape grunnlag for flere grønne arbeidsplasser. Ei satsing på grønn landbruksteknologi bør primært finansieres over ENOVA og andre kilder. Bionova bør kun ta sikte på å supplere eksisterende virkemiddelapparat for stimulerer til at nye produkter innen grønn teknologi i landbruket blir konkurransedyktige og tatt i bruk i markedet. Programmet bør bidra til redusert risiko for bonden som sluttbruker og fremme utvikling av ny teknologi - fra innovasjon til marked gjennom etablering av Pilot-L.

3. Økte rammer for investeringspakke utenom jordbruksavtalen

Vi viser til statsbudsjettet for 2022 og bevilgning av 200 mill. kr ekstra til investeringsstøtte innrettet mot små og mellomstore bruk for å følge opp løsdriftskravet. Dette er en god start på en videre satsing.

Hurdalsplattformen sier at disse midlene skal målrettes mot «*blant anna... små og mellomstore melkebruk, for å følge opp lausdriftskravet. ...*»

Stort behov

Situasjonen med stor etterspørsel etter investeringsstøtte for å imøtekomme offentlige krav og pålegg har skapt et behov langt ut over «normal» oppgradering og investering. Behovet har vært så stort at en har sett det som helt urealistisk å kunne dekke det innenfor rammene til Landbrukets utbyggingsfond (LUF), eller ved omfordeling av eksisterende investeringsstøtte. Tvert om er det et betydelig generelt investeringsbehov i alle produksjoner. Gjennom å sikre egne midler utenfor jordbruksavtalen til investeringer hos storfebruka for å oppfylle løsdriftskravet, vil en kunne finne mer rom for det generelle investeringsbehovet innenfor LUF-midlene

Fornyning av driftsapparatet både innen husdyrhold og planteproduksjon bidrar til å ruste landbruksnæringa for framtida, til økt dyrevelferd, økt kvalitet på planteprodukter og til å bedre bondens arbeidsmiljø. En har sett stor etterspørsel etter investeringsmidler innenfor eksisterende ordninger over lang tid. Imidlertid kan søknadstall for 2022 så langt tyde på at flere er nå er avventende til kommende jordbruksoppgjør. Det haster derfor med å komme med tydelig signal om framtidig satsing.

Løsdriftskravet som blir gjeldende fra 2034 utløser et ekstraordinært investeringsbehov innafor melk og storfekjøttproduksjon. Uten særskilte investeringsmidler vil ikke dette være mulig å gjennomføre uten store konsekvenser for distriktsjordbruket og de små og mellomstore bruka. Nedlegging av bruk og avvikling av produksjonen som kan følge vil være stikk i strid med de landbrukspolitiske målsettingene. Det trengs en betydelig økt tilgang på offentlig risikokapital og finansieringsordninger som kompenserer for manglende pantegrunnlag for å sikre investeringer i produksjoner over hele landet.

Norges Bondelag anslår at det er behov for ei årlig IBU-pakke med ekstraordinære investeringsmidler på 600 mill. kr, med opptrapping.

Nærmere om investeringsbehov i melk- og storfekjøttproduksjonen

- Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet anslått investeringsbehovet innafor melkeproduksjonen alene til 18-23 milliarder kr fram mot 2034. Byggekostnader har økt betraktelig etter at rapporten ble skrevet.
- I en egen rapport fra 2022 anslår NIBIO at 700 mjølkebruk i Vestland fylke ikke tilfredsstillere kravene som vil gjelde fra 2034, og vi kan ende opp med å levere 20 – 30 mill. liter melk mindre enn i dag bare fra Vestland fylke. Det betyr lavere verdiskaping, og mindre bruk av areal.

Investeringsbehovet for melk og storfe er spesielt utfordrende da det skal ivareta flere mål, utover «ordinær» fornying av driftsapparatet:

- Dekke investeringsbehovet som følger av løsdriftskravet, dvs. merkostnaden ved bygging/oppgradering av båsfjøs til den nye, politisk vedtatte, oppstillingsløsningen, og at det må bygges om tidligere enn tilstanden på driftsbygningen nødvendigvis tilsier.
- Imøtekomme det politisk omforente målet om å beholde en tilpasset bruksstruktur (15-30 kyr), på tross av deres ulemper ved ombygging.

Hittil har mye av overgangen til løsdrift skjedd i større besetninger, gjerne kombinert med økt produksjon og dyretall. Nå har imidlertid antallet besetninger med over 30 kyr flata ut. Dette innebærer at resten av overgangen må skje i mindre enheter. Det blir avgjørende i tida framover å sørge for at også disse mindre enhetene kan klare investeringene for overgang til løsdrift. Uten å

tilrettelegge for dette vil ikke målet om en variert bruksstruktur innen melk/storfe kunne nås slik det er forutsatt i regjeringas landbrukspolitik.

De gjenstående båsfjøsa hører dessuten til, i større grad enn de som alt har investert, på bruk med færre muligheter til å utvide arealgrunnlaget. Det vil si at dette er bruk som i liten grad kan styrke lønnsomheten sin gjennom å øke produksjonen. De må i stedet sikre inntjeninga si innenfor det produksjonsvolumet og det arealgrunnlaget de disponerer i dag. Behovet for investeringsstøtte er derfor større blant disse bruka sammenlikna med dem som har fått til nå.

En del av de løsdriftsfjøsa vi har i dag nærmer seg en alder der de trenger oppussing og fornying. Noen av dem er opp til 30 år gamle. Dette er et «nytt» investeringsbehov vi får fra nå av og framover, som kommer i tillegg til dem som må bygge om fra bås til løsdrift. Dette bare understreker behovet for å framskaffe mer investeringsstøtte hvis vi skal greie å opprettholde bruksstrukturen i melkeproduksjonen.

Nærmere om andre produksjoner

Det er investeringsbehov i alle produksjoner, av dyrevelferdshensyn, HMS og for å legge til rette for økt norskandel og verdiskaping for planteproduksjonene. En ekstraordinær pakke til storfe/melk vil også sikre andre produksjoner en mulighet til utvikling.

- Investeringsmidler er en stimulans for aktivitet i andre sektorer i bygda som utløser investeringer og gir verdiskaping i alle leverandørvirksomhetene (fra entreprenører på grunnarbeid til trelastfirma og elektrikerer).

Investeringene må ta utgangspunkt i gårdens samlede ressurser, og ikke betinge kapasitetsøkning. Innenfor de kraftfòrkrevende produksjonene, og for sau/lam, har markedssituasjonen de siste åra ført til at en i svært liten grad har brukt investeringsstøtte. Over tid er det et oppsamlet behov for å fornye og oppgradere produksjonsapparatet også hos dem. For disse produksjonene må redusert klimautslipp, dyrevelferd og HMS-hensyn vektlegges. Bruk av tre som byggemateriale gir ca. 60 % lavere utslipp av CO₂ sammenlignet med stål og betong. En økt bruk av tre i driftsbygninger har derfor stor effekt på det faktiske CO₂ regnskapet for jordbruket.

Det er behov for en fortsatt økt satsing på tørke- og lagerplass for å sikre avling og kvalitet i kornproduksjonen. Store kornvolum og/eller krevende innhøstingsforhold setter større krav til tørke- og lagerkapasitet for korn. I år med gode avlinger og/eller krevende innhøstingsforhold er det tidvis krevende å levere korn i innhøstingsperioden. Dette gjør at logistikken hos enkelte produsenter og sentrale aktører blir vanskelig. Økt lagerkapasitet på gårdene er også en del av den totale matberedskapen i Norge.

Satsinga på norsk grøntproduksjon må økes for å kunne utnytte de muligheter som ligger for økt produksjon og forbruk av norske frukt, bær, grønnsaker og poteter. Samtidig må den videre grøntsatsinga bidra til å snu den sterke strukturrasjonaliseringa og sentraliseringa innenfor grøntnæringa, slik at flere produsenter kan ta del i grøntsatsinga. Arealer over hele landet som egner seg til grøntproduksjon må i større grad kan brukes til dette.

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Bjørn Gimming

Sigrid Hjørnegård

Kopi: Klima- og miljøminister Espen Barth Eide, Landbruks- og matminister Sandra Borch